

פורסם ב-18 בספטמבר 2025

פעולות צבאיות של ישראל המיטו הרס קטסטרופלי על המורשת התרבותית של רצועת עזה ומהוות פשעי מלחמה ופשעים נגד האנושות

דו"ח חדש שפרסם היום ארגון PEN America, "כל שאבד", קובע כי ההרס הנרחב שגרם הצבא הישראלי לאתרים תרבותיים, ספריות, מוזיאונים ואוניברסיטאות בעזה הנחית מכה קטסטרופלית על חיי התרבות של עזה ועל מורשתה התרבותית וכי הוא מהווה פשע מלחמה ופשע נגד האנושות.

הדו"ח בוחן הרס חלקי או מלא של 36 אתרים תרבותיים, היסטוריים, דתיים וחינוכיים, שלושה מקרים של שריפת ספרים ושני מקרים שבהם דווח על ביזה. לפחות בשישה מ-36 המקרים שנבדקו על ידי PEN America נמצאו ראיות המעידות על תקיפה מכוונת של האתרים האמורים על ידי הצבא הישראלי, ובמרבית המקרים הנותרים נראה כי ההרס הוא תוצאה של תקיפות חסרות הבחנה. הן תקיפה מכוונת והן תקיפה חסרת הבחנה של תשתיות אזרחיות, לרבות אתרי מורשת תרבותית ומוסדות חינוך, מהוות פשעי מלחמה.

לדברי סאמר לופז, מנכ"לית שותפה זמנית וראש תחום חופש הביטוי בארגון PEN America: "מורשת תרבותית אינה מסתכמת במבנים או פריטים בלבד; היא מגלמת את זהותו של עם, את ההיסטוריה שלו ואת עתידו". לופז אמרה עוד כי: "עבור הכותבים והאומנים שארגון PEN America ראיין, מורשת תרבותית הייתה גם דרכם של הפלסטינים בעזה לומר: 'היינו כאן'. חיינו. זה מה שיצרנו.' כאשר חייהם וקולם של כותבים פלסטינים, לצד כל האזרחים בעזה, תלויים על בלימה, החורבן של אותה מורשת מוחק לא רק את ההיסטוריה שלהם, אלא גם את תקוותם לעתיד".

ארגון PEN America מסכים עם הקונצנזוס בקהילת זכויות האדם כי פעולותיה ומדיניותה של ממשלת ישראל ברצועת עזה עולות לכדי רצח עם על פי המשפט הבין-לאומי. זאת על סמך עבודת בירור עובדות ישירה ומומחיות של קשת רחבה של ארגוני זכויות אדם בין-לאומיים, פלסטינים וישראלים, מוסדות או"ם וחוקרי ג'נוסייד.

ארגון PEN America קורא לממשלת ישראל להפסיק לאלתר את התקיפות נגד המורשת התרבותית הפלסטינית ולמלא את החובה החלה עליה לפי המשפט הבין-לאומי להגן על נכסי תרבות. הארגון קורא גם לחקירת ההרס התרבותי הנרחב ברצועת עזה כפשעי מלחמה ופשעים נגד האנושות שבוצעו על ידי הצבא הישראלי וכראיה לכוונה ג'נוסיידית מצדה של ממשלת ישראל. כמו כן קורא הארגון לחקירה של פשעי מלחמה ופשעים נגד האנושות שביצע חמאס. הארגון לממשלת ארה"ב להשעות לאלתר משלוחי נשק התקפי לישראל עד אשר תוכל לוודא שלא יעשה בהם שימוש לצורך ביצוע פשעי מלחמה או הפרות חמורות של זכויות האדם, בהתאם לחוק האמריקאי.

מאות אתרי מורשת ומבנים היסטוריים בעזה נהרסו בתקיפות צבאיות ישראליות, ומומחים מעריכים כי פעולות חירום לשימור יעלו למעלה מ-31.2 מיליון אירו (כ-36.4 מיליון דולר).

המקרים המוצגים בדו"ח כוללים הרס מלא או חלקי של מספר ספריות בעזה, לרבות ההרס המוחלט של הספרייה הציבורית של עזה ובה 10,000 ספרים בערבית, אנגלית וצרפתית. לפחות שמונה הוצאות לאור ובתי דפוס נהרסו, לצד חנויות ספרים, בהן גם חנות הספרים "סמיר מנסור" ובה שלוש קומות ומלאי של אלפי ספרים, שניזוקה קשות בתקיפה אווירית ב-10 באוקטובר 2023.

בין אתרי התרבות הנוספים שנפגעו נמנים מסגד עומארי הגדול מהמאה השביעית, שבספרייתו פריטים מן המאה ה-13, חמאם א-סמרה ההיסטורי, פסיפסים ביוזניים בני 1,500 שנה, ומוזיאון התרבות א-קרארה.

בנוסף, כוחות הצבא הישראלי הרסו באופן מלא או חלקי את כל האוניברסיטאות והמכללות בעזה, והותירו לפחות 90,000 סטודנטים ללא אפשרות להשלים את לימודיהם. לפחות 105 אנשי אקדמיה נהרגו, וארגון PEN America תיעד את מותם של 151 אנשי תרבות פלסטינים מאז 7 באוקטובר 2023. נכון ל-10 בספטמבר 2025, קרוב ל-65,000 פלסטינים, גברים, נשים וילדים, נהרגו ולמעלה מ-163,000 נפצעו במהלך המלחמה.

ליזל גרנטולץ, מנהלת מרכז PEN/Barbey לחופש לכתוב אמרה כי: "החוק הבין-לאומי מגן על מורשת תרבותית משום שהיא נושאת את זיכרוןן של קהילות, כבודן וחוסנן". גרנטולץ הוסיפה כי: "הקהילה הבין-לאומית אינה יכולה להסתפק בגינוי התנהלות של הצבא הישראלי העולה כדי פשעי מלחמה ופשעים נגד האנושות, אלא חייבת לפעול בנחישות להעמיד את האחראים לדין, לאכוף הגנות, ולהבטיח כי מורשת והיסטוריה הנתונות להתקפה יוגנו וישוקמו."

מחמוד ג'ודה, כותב שרואיין לצורך הדו"ח, סיפר כיצד ביתו בשכונת א-רימא בעיר עזה נהרס לחלוטין, יחד עם ספרייתו הפרטית וטיוטת רומן שכמעט והשלים ושאותו תיאר כ"יקר מאוד" לליבו. ג'ודה אמר: "בתינו שבמחנות הפליטים היו מעין מוזיאונים קטנים. לכל אחד מאיתנו הייתה מזכרת כלשהי מסבא וסבתא, משהו מהעקירה שלהם ב-1948, תהליך שנמשך 76 שנה... ועכשיו הכל אבד".

קלריס רוזס שרייף, מנכ"לית שותפה זמנית וראש תחום תוכניות ספרותיות אמרה: "אנו חייבים לקרוא בקול ברור ונחרץ להגנה על כבודם, אנושיותם והישרדותם של הפלסטינים. השמדת ספריות וחנויות ספרים בעזה — מאגרי הידע והזיכרון בהם פועלים חוקרים ואנשי רוח — אינה רק מתקפה על מבנים וספרים, אלא מהווה פגיעה ישירה בעורק החיים המזין את הזהות התרבותית של עם". שרייף הוסיפה ואמרה כי: "כאשר 10,000 ספרים הופכים לאפר וכל האוניברסיטאות חרבות, לא רק שהתלמידים מאבדים את עתידם, אלא שההיסטוריה של חברה שלמה, קולה וזכותה ללמוד נגזלים ממנה."

המתקפה הצבאית הנוכחית של ישראל החלה בתגובה להתקפה בהובלת חמאס בישראל ב-7 באוקטובר 2023, בה נהרגו 1,100 אנשים ו-251 נחטפו והוחזקו כבני ערובה. ארגוני זכויות אדם קבעו כי התקפות אלו מהוות פשעי מלחמה ופשעים נגד האנושות. בעזה, השימוש שעושה חמאס בתשתיות אזרחיות, לרבות אתרי תרבות כמו מסגדים, ובניית מנהרות מתחת או בצמוד לאובייקטים אזרחיים, סיכן אזרחים ותשתיות אזרחיות, לרבות מורשת תרבותית, מהווים גם הם פשעי מלחמה. ארגון PEN America קורא לחקור גם את ההפרות של המשפט הבין-לאומי שביצע חמאס.

בתגובה לבקשת ארגון PEN America למידע בנוגע לפגיעה באתרי המורשת התרבותית, המוסדות והאוניברסיטאות הספציפיים בהם עוסק דו"ח זה, ציין הצבא הישראלי את "ההיטמעות חסרת התקדים של ארגון חמאס בתשתיות

האזרחיות". בתגובת הצבא לא נמסר מידע כלשהו לגבי המקרים הפרטניים של הרס תרבותי המובאים בדו"ח. התנהלות בלתי-חוקית מצד חמאס אינה פוטרת את ממשלת ישראל מן החובות החלות עליה במסגרת החוק הבין-לאומי.

המשפט הבין-לאומי, ובכלל זה אמנת האג משנת 1954 להגנת נכסי תרבות, מחייב מדינות לשמור על נכסי תרבות בשטחן, לרבות שטחי כיבוש, ולהגן עליהם. האמנה אוסרת על שימוש בנכסי תרבות לצרכים צבאיים, וקובעת שיש להגן עליהם מפני נזק או הרס.

ארגון PEN America קורא גם להפסקת אש מיידית ולסיום המלחמה, כדי שניתן יהיה להתחיל לסייע לשיקום ענף התרבות של עזה. הארגון קורא לתמיכה בסופרים, אמנים ויוצרי תרבות המבקשים לשוב לרצועת עזה באמצעות תוכניות הכוללות סיוע כלכלי, השתתפות ביוזמות שיקום, פעילויות חברתיות והזדמנויות נוספות, תוך התמקדות בהנהגה והשתתפות מקומית בהגנה על זכויות תרבותיות. כמו כן, הארגון קורא למחקר, מלגות ותוכניות חילופים עבור אנשי תרבות ואקדמאים שנפגעו מהמלחמה, לרבות סיוע בהשגת אשרות, דיוור, קצבאות, יצירת קשרים, השתתפות באירועים וסיוע פסיכו-חברתי. לבסוף, ארגון PEN America קורא למימון ישיר של ארגוני תרבות פלסטיניים וגופים התומכים ביצירה בעזה.

על אודות ארגון PEN America

ארגון PEN America פועל בצומת בה נפגשים הספרות וזכויות האדם במטרה להגן על חופש הביטוי בארה"ב וברחבי העולם. אנו פועלים למען החופש לכתוב, מתוך הכרה בכוחה של המילה הכתובה לשנות את העולם. מטרתנו לאחד בין כותבים ובעלי-ברית כדי להוקיר ביטוי אומנותי ולהגן על החירויות המאפשרות אותו. למידע נוסף בקרו באתר pen.org.